

10. Селіванова О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. Селіванова. – К., 1999. – 148 с.
11. Povey, J. Phrasal Verbs and How to Use them. – (Джейн Поуви. Англійські фразові глаголи і їх використання). – М., 1990. – 175с.
12. Потебня А. Полное собрание сочинений. Мысль и язык / А. Потебня. 1926. – Т. 1. – 208 с.
13. Гальперин И. Стилистика английского языка / И. Гальперин. – М., 1981. – 334 с.
14. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛП / Р. Дилтс. – СПб, 2000. – 245 с.
15. Антоненко-Давидович Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К., 1997. – 335 с.

**Сковронская И.Ю. Этнические и психологические особенности двуязычной прессы США и Канады**

*Раскрываются этнические и психологические аспекты двуязычных изданий США и Канады.*

**Ключевые слова:** этнические особенности прессы, психологические особенности прессы, двуязычная пресса.

**Skovrons'ka I.Yu. Ethnic and psychological characteristics of bilingual press of the U.S. and Canada**

*It was found ethnic and psychological aspects of bilingual periodicals of the USA and Canada.*

**Key words:** media ethnic features, media psychological peculiarities, bilingual press.

УДК 811.161

**А.С. Токарська**

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ  
ЯК ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

*Розкриваються особливості безпекового комунікування та соціальної взаємодії з уваги на культуру правосвідомості і засоби правової комунікації з позицій толерантності.*

**Ключові слова:** ефективність комунікації, зв'язок мислення і мовлення, ефективна трансмісія інформації, оптимізація правової комунікації, семантична система, толерантність комунікації, вибачення.

**Постановка проблеми.** У сучасній комунікативістиці об'єктом наукової уваги, на жаль, ще не став такий її визначально праксеологічний аспект, як безпековість. У кожній сфері людської діяльності осно-

ву взаємодії становить захищеність особи від загроз морального, психологічного і фізичного впливу. Право покликане гарантувати таку захищеність. Однак і досі фахівці не розробили фундаментальні засади управління комунікативними небезпеками, не визначили стратегію і тактику гармонізації рівноваги у достатньо складній ділянці професійної взаємодії, яка називається правовою комунікацією.

**Стан дослідження.** Хоча поняття безпеки і перебуває у полі зору дослідників (В. Ліпкан, А. Лобода, М. Левицька, Д. Беззубов, В. Сущенко, Є. Кравець, О. Рубан, Г. Стишко, Ю. Нипорко, М. Шепелєв, Ю. Шемшученко, М. Цюрупа, В. Храмов та ін.), однак її безпеково-комунікативна складова поки що перебуває поза увагою вчених.

Суть комунікативної сфери вже має достатньо широке коло дослідників. Переважають, як правило, наукові досягнення представників зарубіжної науки. Це К. Ясперс, П. Рорті, М. ван Хоек, Ю. Хабермас, Н. Рулан, П. Рікер, Е. Шилз, Т. Парсонз, П. Бергер, А. Поляков, І. Честнов та ін.). Започатковано цю сферу досліджень і такими вітчизняними вченими, як С. Максимов, С. Бобровник, Л. Удовика, М. Цимбалюк, Л. Озадовська, М. Препотенська, П. Рабінович та ін. Проте психолінгвоюридичний аспект цієї проблематики потрапляє у поле зору правників лише епізодично.

Відтак **метою** статті є огляд тих концептуальних засад, які скеровують на безпекотворчу діяльність засобами правової комунікації. В толерантності правової комунікації адсорбується результативність змісту ідей, яка має постати регулятором морально-правової поведінки людини, способу її мислення та правосвідомості.

**Виклад основних положень.** Правову основу осмислення теми становлять підходи, сформовані безпекознавством і комунікативістикою. Саме поняття безпеки особи пов'язане із гарантованою конституційними законодавчими і практичними заходами захищеність суб'єкта права, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Правова комунікація як засіб розв'язання конфліктного співбуття супроводжує процеси праворозуміння і правореалізації. Відтак вона творить психологічні основи для безпечної життєдіяльності людей. Однак поки що така морально-етична якість правової комунікації, як психолінгвістичне толерування стосунків – одне із найцінніших надбань загальносвітової і національної культури – залишається маловивченим соціальним явищем людських учинків.

Практика комунікативних взаємозв'язків органів правопорядку із населенням, керівним складом може бути удосконалена на підставі оцінки та аналізу не використовуваних правовою комунікативною практикою наявних безпекотворчих психолінгвальних ресурсів – толерування взаємодії. Уникаючи дискусійного скепсису, зауважимо: ідея

ідеальної комунікації на правові теми не є утопічною, хоча в окремих випадках правовий дискурс у залежності від економічних чи політичних умов особливо ускладнюється. Ступінь його складності залежить від комунікативних інтенцій обох сторін діалогу і додержання законності, права на комунікацію всіх учасників в умовах плюралістичної демократії. Індикатором ідеальної правової комунікації є «масштаб реально досягнутої згоди» (Ю. Габермас) додамо: у межах верховенства права. На них впливають: ступінь осмислення мети правової комунікації, ставлення до її здійснення, джерела інформації, канали її одержання, прийому, контролю та опрацювання.

В оцінці прагматичних складових комунікації польська дослідниця М. Бугайські раціоналістично вибудовує квінтесенцію універсальної практики спілкування. Вона не спрощує її до формули «Давайте любити один одного», а констатує: «Деколи ми використовуємо мову як зброю у боротьбі, в обороні, в атаці. Аргументи при цьому ми озброюємо словами, які жалять, ранять до живого, часто є несправедливо перебільшеними, важкими, як каміння». Із посиланням на Арістотеля дослідниця цитує В. Писаренка для переконливої аргументації правди: «Правда має фундаментальну перевагу над брехнею і, якщо не перемагає у боротьбі з нею, то лише тому, що захисникам правди не вистачає вміння переконувати» [1]. В основу такої переконливості потрапляє не лише зміст комунікації на підставі аргументації. Пріоритети належать у цілому мовноетикетному дискурсу, який включає толерування не лише говоріння, але й слухання. У вітчизняній психосоціолінгвістиці ця теорія трактується як «теорія паузи», а її витoki сучасні дослідники філософії права підтверджують ще історією римського права. Проте неувага до теорії слухання як до продуктивної моделі порозуміння в сучасному правозастосуванні в контексті забезпечення безпеки особи має глибокий зміст, який полягає не лише в умілому психологічному налаштуванні на сприйняття, вивченні свого співрозмовника, пізнання його психоментальної сутності. Важливим є сам процес мислення, який «прочитується» у невербальній комунікації співрозмовника, що і дає можливість формувати адекватні комунікативні реакції на почуте від нього. Чим ці реакції вираженіші, тим процес говоріння результативніший у плані впливу на комуніканта. У В. Писаренка доведено, що мислення має тісний зв'язок із мовленням, відтак турбота про нього – це також турбота про спосіб мислення. Свідоме мовлення – це індикатор правосвідомісних реакцій, які і продукують безпеку особи.

Терпимість або толерантність належать до загальнолюдських пріоритетів суспільного життя. Професійна діяльність репрезентує свою результативність взаєморозуміння у правовому дискурсі. Суть

раціональної згоди – в реалізації морально-етичних засад у процесі взаємодії.

У психолінгвальній картині світу концепт толерантність, увічливість вербалізується під час правової комунікації у вигляді стратегій *позитивної* і *негативної* ввічливості (стратегій зближення чи віддалення).

Стратегія толерантності/ввічливості у правовому дискурсі спрямована на порозуміння, неконфліктне розв'язання суперечностей громадян, їхніх проблем. Толерантні підходи здебільшого раціональні у пошуках згоди. Вони є виправданим інструментом для уникнення порушень норм законодавства щодо захисту прав і свобод громадян, для встановлення істини, для створення атмосфери оптимізму (за бажання встановити правду) і песимізму (як засобу протистояння агресії); для урівноваження позицій сторін, ступеня втручання у справу, для нівелювання демонстрації грубої сили і беззаконності; у поясненні загрози та запобіганні їй. У випадку упередженості у ставленні до комуніканта, комунікативного впливу з позицій сили або стримування (фізичного) агресивних дій чи наявності інших ознак неправомірності комунікації, порушення мовноетикетних засад найбільш виправданим є використання ефективної, однак непрактикованої форми розв'язання проблемних інтеракцій за допомогою стратегії зближення. Одним із різновидів таких консенсусно-регулювальних засобів впливу на психоемоційний стан комуніканта є вибачення.

На етапі демократизації діяльності ОВС, дотримання громадянських, політичних, економічних, соціальних та особистих прав людини в контексті додержання міжнародних стандартів комунікативна практика ОВС повинна бути переорієнтована на реалізацію вимоги наказу МВС України від 22.02.2012 р. № 155 щодо досягнення дискурс-мети, визнання помилок у діях ОВС: у формі компенсації шкоди, завданої незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду; у формі публічного вибачення.

*Вибачення* як форма компенсації моральної шкоди привернула увагу дослідників. Зважаючи на давні особливості застосування у юридичній практиці та його природу (квазіпримусовий характер; нематеріальний характер; наявність різних форм вибачення у комунікативній практиці; складність виділення спектру правопорушень, в яких вибачення буде достатньою формою компенсації завданої шкоди; залежність прийнятності цього заходу від індивідуальних особливостей потерпілого) все ж ця ідея, на наш погляд, є доволі конструктивною і прийнятною для сучасної юридичної практики.

З огляду на багатство національної мови і її добре розвинений лексично-етичний запас мовленнєвого етикету, цілком виправданими

формами вибачення у міжособистісному спілкуванні є *усна* і *писемна*. Із юридичної точки зору важливо виділити ті формули, які найбільш прийнятні для розв'язання правозастосовних завдань. Серед семи видів вибачень 1) у приватному порядку (наодинці; 2) у приватному порядку (при свідках); 3) у присутності суду; 4) у приватному листі; 5) через газету; 6) у тексті угоди; 7) із використанням сучасних технічних засобів (телебачення, радіо, комп'ютер, Інтернет) – усі названі вибачення прийнятні для посилення їхньої консенсусно-регулювальної ролі у суспільстві. Така обов'язкова форма відповідальності співзвучна з трансцендентальною комунікативною дією, прагматична у конфліктних ситуаціях із представниками влади, посадовими особами, які вчиняють протиправні дії щодо населення (розпродаж землі, незаконна приватизація, невивплата зарплат, незаконне затримання оприлюднення неправдивої інформації, наклеп і т. д.).

Комунікативна практика підтверджує ефективність запровадження вибачення як морального заходу щодо відповідальності за кожний правовий дискурс і спонукає «знайти адекватні форми застосування його у якості юридичного заходу».

Постає питання про можливість конфліктної дискусійної комунікації. Брати участь у дискусії треба лише тоді, коли є всі підстави вважати, що комунікаторів «об'єднують три речі: спільні вихідні засади, спільний предмет дискусії, спільна мова» [1, с. 170].

Обов'язки комунікатора, за Я.Ю. Ядацкі, зводяться у зв'язку з цим до таких:

- 1) говорити зв'язно;
- 2) говорити обгрунтовано;
- 3) говорити зі знанням справи;
- 4) говорити доречно;
- 5) говорити зрозуміло, тобто:
  - a) по суті;
  - b) зрозуміло;
  - c) дослівно;
  - d) виразно;
  - e) однозначно;
  - f) коротко;
- 6) говорити чітко, тобто предметно, змістовно [1, с. 170–171].

На підставі такого толерування свідомісного проектування виникає список директив, виконання яких має право вимагати слухач:

- 1) змінити свої погляди, якщо я довів тобі їх незвичність;
- 2) доводити, що ти говориш. Якщо ти не відповідач чи опонент, а інтерпелянт, то правильно формулою питання. Якщо ти респондент, то дай відповідну відповідь ...;

- 3) мовчати, якщо не можеш нічого сказати із цього питання;
- 4) виключити безглуздя, тобто незвичність (синтаксичні) і суперечності (внутрішні);
- 5) виключити будь-яку туманність, тобто загальні фрази, зрощування понять, метафори, недомовки, багатозначності і нечіткості;
- 6) допомагати мені стежити за твоєю думкою!:
  - a) дай мені визначення незнайомих слів;
  - b) дотримуйся теми розмови!;
  - c) скороти те, що хочеш сказати!;
  - d) упорядкуй своє мовлення! [1, с. 171].

Безпековість толерантного комунікування приховується у семантичній системі інтерпретації інтеракцій – важливій галузі можливої оптимізації комунікативних дій. На думку польської дослідниці комунікації М. Бугайскі, найважливіша галузь – головна підсистема мови – це її семантична система. Підстави: це галузь найбільш динамічна, знаходиться у постійному русі. По-друге, вона найменш упорядкована, найбільше потрапляє під вплив і тому її легко можна формувати. По-третє, вона характеризується високим ступенем відкритості. По-четверте, семантична система комунікації – це основа мислительних процесів, і насамперед, абстрактного пізнання [1, с. 386]. Це основний фактор, від якого залежить рівень розвитку безпеки в суспільстві. Тому це та підсистема, на яку треба звернути увагу, якщо здійснюється свідомий вибір впливу на мову і свідомість та вдосконалення її.

**Висновок.** Безпечне комунікування – це толерантна дія, яка виявляється у захищеності особи від загроз морального, психологічного і фізичного впливу. Поглиблення цього дослідження є перспективним завданням науки.

---

1. Бугайски М. Язык коммуникации / М. Бугайски; пер. с польск. – Х.: Изд-во «Гуманитарный Центр»; Артеменко Э.Г., 2010. – 544 с.

2. Ренч Т. Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія / Т. Ренч; пер. з нім. В. Приходька // Дух і літера. – 2010. – 348 с.

3. Про затвердження правил поведінки та професійної етики: Наказ МВС України від 22 лютого 2012 р. № 155.

4. Шиллер Ф. Грація и достоинство / Ф. Шиллер // Собр. соч.: в 7 т. – М.: Изд-во худ. лит., 1957. – Т. 3. – 792 с.

5. Хвостов В.М. Этика человеческого достоинства: критика пессимизма и оптимизма / В.М. Хвостов. – Изд-е 3-е. – М.: КомКнига, 2007. – 176 с.

6. Соловьев Е.Ю. Категорический императив нравственности и права / Е.Ю. Соловьев. – М.: Прогресс – Традиция, 2005. – 416 с.

**Токарская А.С. Толерантность коммуникации как фактор психологической безопасности**

*Раскрываются особенности безопасного коммуницирования и социального взаимодействия с учетом культуры правосознания и средств правовой коммуникации с позиций толерантности.*

**Ключевые слова:** *эффективность коммуникации, связь мышления и языка, эффективная трансмиссия информации, оптимизация правовой коммуникации, семантическая система, толерантная коммуникация, извинение.*

**Tokarska A.S. Tolerance of Communication as a Factor of Psychological Safety**

*The article reveals the features of safe communicating and social interactions based on culture of legal awareness and means of legal communication from the position of tolerance.*

**Key words:** *efficiency of communication, thinking and speech connection, the effective transmission of information, legal communication optimization, semantic system, communication tolerance, apology.*

УДК 159.923:316.454.52:34

О.Є. Туринська

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ  
ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ  
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

*Висвітлено специфіку спілкування працівників правоохоронної системи. Подано результати аналізу наукових досліджень щодо визначення поняття «професійне спілкування», з'ясовано специфічні критерії, чинники та бар'єри ефективного професійного спілкування.*

**Ключові слова:** *професійне спілкування, професійна комунікативна діяльність, чинники, бар'єри, специфіка комунікації правоохоронців.*

**Постановка проблеми.** В сучасних умовах діяльності правоохоронних органів неабияке значення має їх професійно-психологічна підготовка, яка охоплює розвиток уміння діяти в складних, непередбачуваних умовах, які часто бувають пов'язані з необхідністю пришвидшеного прийняття рішень, орієнтації в складних, незвичних ситуаціях, затриманням правопорушників і злочинців, збереженням життя людей та власного життя.

**Стан дослідження.** Специфічна комунікація правоохоронців, яка передбачає спілкування з різними категоріями громадян, зокрема з правопорушниками, злочинцями, – одна з невід'ємних складових їх професійної діяльності. Сучасні дослідження з питань діяльності та